Sıra-sıra qırılmışdı,
Qarın, döş-baş yarılmışdı.
Sarsılmışdı, yorulmuşdu
Minellilər, çinellilər.

***

-Biz vuruşmaq istəmirik,
Çinellilər, əl saxlayın,
Xaqan çıxsın qoy ortaya,
Çinellilər, əl saxlayın.

Min illərdir biz qonşuyuq,
Qonşuluqda biz yaxşıyıq,
Toy-düyündə yanaşıyıq,
Çinellilər, əl saxlayın.

Xaqan yüz il qana batıb
Çinellini qırıb çatıb,
Yaraqları yerə atın,
Çinellilər, əl saxlayın.

***

Çinellilər barış deyə
Yaraqları atdı yerə,
Bunu görüb hamı qaçdı,
Yaraqları atdı yerə.

Sağ qalanlar adamdılar,
Bir-birindən utandılar,
At yallayıb atdandılar,
Yaraqları atdı yerə.

Qaldı tək-tük mənəm deyən,
Öz-özünü yersiz öyən,
Ölümlərə, gülün, deyən
Yaraqları atdı yerə.

III QAPI

Qardaş söyləncі

Düzər Bacar görüşdülər,
Görüş, öpüş gözəllikdir.
Bir-birinə sarmaşdılar,
Görüş,öpüş gözəllikdir.

İkisi də uça, hündür,
Biri Gücər, biri Turər,
Ordan bura bir il yoldur,
Görüş, öpüş gözəllikdir.

-Mənə gəlsin qadan-bəlan
De, hardadır Gücər babam,
-Gedək səni gözlər atam,
Görüş, öpüş gözəllikdir.

***

Yol getdilər, at yortdular,
Gücər ata, gözlə bizi.
Mən Turərin ilk oğluyam,

Gücər ata, gözlə bizi.

Nənəm yenə yola baxır.
Yola salıb Turu, Baxı,
Danışdırır dağı-daşı,
Gücər ata, gözlə bizi.

Böyük, geniş Minel yurdu,
Yollar alıb məni yordu,
Mən Xançuya yiyə durdum,
Gücər ata, gözlə bizi.

***

Qucaqlaşdı sonevilə,
Tanrı bizə dözüm versin.
Öpüşdülər, ağladılar,
Tanrı bizə dözüm versin.

Bacar dedi:-İyid Düzər,
Orda nələr, burda nələr,
Nənən buna necə dözər,
Tanrı bizə dözüm versin,

Ata düşdü, yaşa doldu,
Qulaq batdı, göz tutuldu,
Başın üstün ölüm aldı,
Tanrı bizə dözüm versin.

***

- Şah olubdur böyük Turər,
Bu Mindiyar ölkəsində.
Neçə yüz el birləşdirib
Bu Mindiyar ölkəsində.

Sənin iki qardaşın var,
Adları da Coşar, Daşar.
Yaraqlıdır, ərdir onlar,
Bu Mindiyar ölkəsində.

Bir gün qonaq gələcəyəm,
Sizlə deyib güləcəyəm,
Ölsəm burda öləcəyəm
Bu Mindiyar ölkəsində.

***

Dirrik özü nə deməkdir,
Çalış, seviş, duruş, barış,
Min-minlərin istəyidir
Çalış, seviş, duruş, barış.

Eldə dinclik, düzlük yaxşı,
Barışın var min-min yaşı,
Durub gücə, qana qarşı,
Çalış, seviş, duruş, barış.

Adam dibdən əyri deyil,
Bir-birindən ayrı deyil,
Yox, tanrıdır, tanrı deyil,
Çalış, seviş, duruş, barış.

***

Çox yaşadı bir ölkədə
Çinellilər, Minellilər.
Qız verdilər, qız aldılar
Çinellilər, Minellilər.

Qardaşlaşdı uşaqları,
Yanar qaldı ocaqları,
Bölmədilər torpaqları,
Çinellilər, Minellilər.

Ta yox idi gözü qıpıq,
Öc saxlayan içi qırıq,
Nə alçalan, nə də yazıq,
Çinellilər, Minellilər.

***

Yaxşılara ötkəmlik ver
Ulu ocaq, ulu tanrı,
Yaxşıları yaxşı elə,
Ulu ocaq, ulu tanrı.

İstər ağ, ya sarı olsun,
Bircə səndən varı olsun,
Yaranışı duru olsun,
Ulu ocaq, ulu tanrı.

İsit, durult, çoxalt qanı,
Ərlik, dirrik, birlik hanı?
Ayılt bizi sonra tanı,
Ulu ocaq, ulu tanrı.

Qızbax söylənci

Tək başına çox yol getdi gözəl bax,
Qardaşından soraq verən olmadı.
Ondan, bundan çox soruşdu Turəri,
Qardaşından soraq verən olmadı.

Çox tuş gəldi çaya, gölə, dənizə
Çöldə, düzdə yırtıcıyla üz-üzə,
Qulaq asdı danışılan hər sözə,
Qardaşından soraq verən olmadı.

Çox tanışlar, çox yabancı görüşlər,
Yer üstündə, ər üstündə döyüşlər,
Günbatana doğru yollar, gedişlər,
Qardaşından soraq verən olmadı.

***

Bir meşənin qabağında ov çağı
Bir şah gördü, onu kölə götürdü.
O yorğundu, ac, ayağı yaralı,
Bir şah gördü, onu kölə götürdü.

Oturmuşdu bir çalada bükülü,
Qan üzündən, güc qıçından çəkilib,
Pal-paltarı cırıq-cırıq, sökülü,
Bir şah gördü, onu kölə götürdü.

Nə ağrılar gördü qardaş yolunda,
Qız qorxusu, ölüm yükü dalında,
Bir meşənin dağətəyi yanında
Bir şah gördü, onu kölə götürdü.

***

Qızbax vurdu yaxınlaşan kişini,
Adan şahın yaraqlısı yıxıldı.
Gözləmirdi ər gücünü bu qızdan,
Adan şahın yaraqlısı yıxıldı.

Bu kim ola şahın ovlaq yolunda,
O yapışıb bir böyürtkən kolundan,
Ər gücü var, aslan gücü qolunda,
Adan şahın yaraqlısı yıxıldı.

Həm güclüdür, həm gözəldir bu gözəl,
Ev işində gərək olar o bizə,
Alın onu, yoxsa qaçar dağ, düzə
Adan şahın yaraqlısı yıxıldı.

***

- Qız, başına nə iş gəlib, düz danış,
Qız-gəlinin bu yerlərdə nə işi.
Takımından ayrı düşən durnasan,
Qız-gəlinin bu yerlərdə nə işi.

Ala gözlər niyə, nədən ağlayır,
Kim azdırıb, ürəyini dağlayıb,
Kim qapını ağ üzünə bağlayıb
Qız-gəlinin bu yerlərdə nə işi.

Qal başevdə üzüyola qal, yaşa,
Baxma burda pal-paltara, daş-qaşa,
Sənə elə köləlik də yaraşar,
Qız-gəlinin bu yerlərdə nə işi.

***

-Şah sağ olsun, mən qovulmuş deyiləm,
Minellinin adlı-sanlı qızıyam.
Meşəlikdə yıxılsam da, qalsam da
Minellinin adlı-sanlı qızıyam.

Mən gəzirəm qardaşımın dalınca,
Burayacan,-son dözümüm qalınca,
Üstüm cırıq, ayaqlarım yalınca
Minellinin adlı-sanlı qızıyam.

Şah sağ olsun, məni yoldan götürüb,
Yaxın bilib Başevinə gətirib.
Qardaşımdan mənə soraq yetirin,
Minellinin adlı-sanlı qızıyam.

***

- Çox böyükdür minellilər ölkəsi,
Turər şahdır başbiləni ölkənin.
Vuruşunu, yürüşünü görmüşəm,
Turər şahdır başbiləni ölkənin.

Yürüşündə yaraqlısı olmuşam,
Toplumunda yaşa-başa dolmuşam.
O ölkədə on il kölə qalmışam,
Turər şahdır başbiləni ölkənin.

Kim olsan da bir kölәsən indi sən,
Hələ-hələ inanmaram sənə mən.
Gərək bunu bundan sonra biləsən,
Turər şahdır başbiləni ölkənin.

***

Ad qomuşdu ölkəsinə Adan şah,

Günbatanın balıqçılar ölkəsi,
Dəniz idi, dalğa idi üç yanı,
Günbatanın Balıqçılar ölkəsi.

Ağac evlər düz yerlərə səpili,
Minelliyə çox-çox yaxın var dili.
Qızbax kimi söz anlayır, dil bilir,
Günbatanın Balıqçılar ölkəsi.

Başev tutqun qarşıladı Qızbaxı,
Arvadların sudaşından qolbağı.
Kişilərin başlarında dolağı,
Günbatanın Balıqçılar ölkəsi.

***

Gözəl idi boz donunda kölə qız,
Adan şahın Qızbaxdaydı gözləri.
Bütün ölkə Adan şaha yanakı
Adan şahın Qızbaxdaydı gözləri.

Başev qıza darısqaldı, yabançı,
Hamı ona yan baxırdı, qıyqacı,
Arvadların baxışları yanakı,
Adan şahın Qızbaxdaydı gözləri.

Alın yolu dolambacdı, dolaşıq,
Onu burda gözdən salıb yaraşıq.
Dodağında, yanağında yapışıq,
Adan şahın Qızbaxdaydı gözləri.

***

Söz deyirdi kölə qıza Adan şah,
Ancaq Qızbax əlaltıydı, köləydi.
"Gözəl səni istəyirəm ürəkdən",
Ancaq Qızbax əlaltıydı, köləydi.

"- Üzündəki duz yandırır içimi,
Kim veribdir sənə bu düz biçimi.
Alıb mənim dözümümü, gücümü"
Ancaq Qızbax əlaltıydı, köləydi.

Kölə hara, şah sevgisi haraya,
Su səpirdi bu ikilik araya.
Duz dasırdı sevgi açan yaraya,
Ancaq Qızbax əlaltıydı, köləydi.

***

Hər gün qızı qorxudurdu, öyürdü,
Gözəlliyin nə qorxusu sevgidən.
Qızlar ona dil tökürdü Başevdə,
Gözəlliyin nə qorxusu sevgidən.

Şah sevirdi köləsini doğrudan,
Sevgi idi onu hər gün ağrıdan.
Çırpınırdı özü qoyan qurquda,
Gözəlliyin nə qorxusu sevgidən.

Başevdəki qız-gəlinlər uyğuda,
Başbilənlər, ağsaqqallar sorğuda
Hamı tir-tir titrəyirdi qorxudan,
Gözəlliyin nə qorxusu sevgidən.

***

Unutmuşdu ötkəmliyi, şahlığı,
O sevirdi ala gözlü Qızbaxı.
"Kölə qız tək kölə olum deyirdi",
O sevirdi ala gözlü Qızbaxı.

Şahın könlü incə-incə əsirdi,
Hər bir sözdən inciyirdi, küsürdü,
Günlər ilə, aylar ilə susurdu,
O sevirdi ala gözlü Qızbaxı.

Bir deyirdi, qızı vurub öldürüm,
Bir deyirdi, açım, könül bildirim,
Ya qaçırım, oğurladım, aldırım,
O sevirdi ala gözlü Qızbaxı.

***

Qızbax yaxın qoymayırdı Adanı,
Qız ürəyi çırpınırdı quş kimi.
Hər bir şeyi eşidirdi, görürdü,
Qız ürəyi çırpınırdı quş kimi.

Alçaltmalar, qorxutmalar, qarğılar,
Yolu üstə ölüm saçan qurqular,
Şahdan hər gün ona gələn sorğular
Qız ürəyi çırpınırdı quş kimi.

Nə edəydi alın yolu beləydi,
Necə onu pozub yuyub, siləydi,
Sevilməyə yeri yoxdu, köləydi,
Qız ürəyi çırpınırdı quş kimi.

***

Hər ağızdan eşidirdi kölə qız,
Bir gün onu öldürəcək şah özü.
Qoymayacaq bunca sevgi alçala,
Bir gün onu öldürəcək şah özü.

Qaçmaq yolu bağlanmışdı üzünə,
Baxmayırdı Başev onun sözünə,
Sevgi tikan gətirmişdi gözünə
Bir gün onu öldürəcək şah özü.

Şah sevgisi kölə qıza yaraşmaz,
Kimsəsizlər kimsə ilə barışmaz,
Tanrı baxar, bu sevgiyə qarışmaz,
Bir gün onu öldürəcək şah özü.

***

Yaranışın üzü qara, üzü ağ,
Tanrı özün bir yol göstər bu yerdə.
Hər gəlişin dönüşü var geriyə,
Tanrı, özün bir yol göstər bu yerdə.

Qış, yaz, erkək, dişi, sarı, ağ, qara,
Nə görürsən, tərs bölünüb adlara,
Yer üzündə kölə hara, şah hara,
Tanrı, özün bir yol göstər bu yerdə.

Tərsliklərı hərdən-birdən barışdır
Bulud gətir, yeri, göyü qarışdır,
Kimsəsizi kimsəliylə tapışdır,
Tanrı, özün bir yol göstər bu yerdə.

Adanla Qaranın döyüş söyləncі

Adan şaha dedilər ki, oturma,
Yurd alınır, yürüşdədir qonşu şah,
Toplumunu yaraqlandır, yola sal,
Yurd alınır, yürüşdədir qonşu şah.

Toplum gəlir, axınının yox sonu,
Kişnəyərək bağırmağı var onun,
Bağırtıdan yer titrəyir, qan donur,
Yurd alınır, yürüşdədir qonşu şah.

Göy ağlayır Adanşahın gününə,
Alıb geyib dəmir geyim əyninə,
Çıxdı özü acıqanın önünə,
Yurd alınır, yürüşdədir qonşu şah.

***

Üz-üzədir, iki toplum, iki şah,
Qılıncların parıltısı buludda.
Nəriltilər, bağırtılar, söyüşlər,
Qılıncların parıltısı buludda.

Qara şahın boşa getmir vurduğu,
Adan şahın sıra-sıra yardığı,
Döyüşlərin at yortaraq yorduğu,
Qılıncların parıltısı buludda.

Qara şahın qorxunc, domba gözləri,
Söyüşlərlə vurğulanan sözləri,
Yerə sərir on-on gələn yüzləri,
Qılıncların parıltısı buludda.

***

- Dayan qancıl, əliqanlı yırtıcı,
Ovuclayıb al qanından içərəm.
Sən ki, qandan soyğunluqdan doymadın,
Ovuclayıb al qanından içərəm.

Çox da haray-həşir salıb banlama,
Çox ağırdır son gününü anlamaq,
Sonun gəlib, onu-bunu yanlama,
Ovuclayıb al qanından içərəm.

Adan, boş-boş danışırsan, al, gəldi,
Güc bundadır, baxaq görək kim öldü,
Bu qılıncla ölümünü nə bildin,
Ovuclayıb al qanından içərəm.

***

Bir o vurdu, bir bu vurdu topbuzu,
Qalxanların döşü batdı döyüşdə.
Qılıncları oynatdılar, vurdular,
Qalxanların döşü batdı döyüşdə.

Dəmir geyim qopuq-qopuq töküldü,
Qayışlarda tunc yapmalar söküldü,
Oxlar döşdə ağac kimi əkildi,
Qalxanların döşü batdı döyüşdə.

Od qalayıb ocaq çatdı baxanlar,

Döyüşlərdən sağlam, bütöv çıxanlar,
Yumruq ilə Acıqanı yıxanlar,
Qalxanların döşü batdı döyüşdə.

***

Son topbuzla atı aşdı Adanın,
Yaraqlılar dağılışdı dörd yana.
Birdən biri atla girdi araya,
Yaraqlılar dağılışdı dörd yana.

-Qancıl Qara, mən Adanın oğluyam,
Sənin kimi qancıllardan dağlıyam,
Bu ölkəyə oğul kimi bağlıyam,
Yaraqlılar dağılışdı dörd yana.

Başda mənlə vuruşaydın sən gərək,
İndi mənim qabağımda dur, görək,
Doğrayaram səni bunca ay köpək,
Yaraqlılar dağılışdı dörd yana.

***

Bir qılıncla düşdü qolu Qaranın,
Üzü bağlı bu yaraqlı kim ola?
At altından sıçramışdı Qaranın
Üzü bağlı bu yaraqlı kim ola?

Bir də vurdu, sağ çiyni də qırıldı,
Bir də vurdu, baş ortadan yarıldı.
Yerə yatıb ilan kimi qıvrıldı,
Üzü bağlı bu yaraqlı kim ola?

Qaçanların arxasınca toz qopur,
Özgə yerə göz tikənin sonu bu,
Tanrım, qoyma qan tökülə, qanı yu,
Üzü bağlı bu yaraqlı kim ola?

***

-Üzü bağlı iyid kimsən, söylə bir,
Kaş ki mənim səntək oğlum olaydı.
Acıqanı üç qılıncla yox etdin,
Kaş ki mənim səntək oğlum olaydı.

Tanrı mənə bircə oğul vermədi,
Hər şey gördüm, ancaq oğul görmədim,
Yaxınlarım bu döyüşə girmədi,
Kaşki ənim səntək oğlum olaydı.

Üzünü aç, elin iyid qorxmazı,
Baş önərlik düşür sənə ən azı,
Sənin olsun, oğul, olar-olmazım,
Kaşki mənim səntək oğlum olaydı.

***

Açdı Adan bu iyidin üzünü,
Bu Qızbaxdır iyid kimi vuruşan.
Vurulmuşdu ona, bir də vuruldu
Bu Qızbaxdı iyid kimi vuruşan.

Yaraqlılar takım-takım gəldilər,
Onun Qızbax olduğunu bildilər.
Toy çaldılar, ağladılar, güldülər,
Bu Qızbaxdı, iyid kimi vuruşan.

Adan onu qucaqladı, aqladı,

Qız belinə qılıncını bağladı,
Qız adını öyüb uca saxladı,
Bu Qızbaxdı, iyid kimi vuruşan.

Sevgi söyləncі

Kölәlikdәn çıxartdılar Qızbaxı,
Belә qorxmaz, gözәl kölә olarmı.
Hamı bayram tutdu bunu, sevindi,
Belә qorxmaz, gözәl kölә olarmı.

Şah Qızbaxa yaxın durdu bir az da,
Uca-uca sevgi tapdı bu qızda,
Nәlәr vardı şah götürәn murazda,
Belә qorxmaz, gözәl kölә olarmı.

"Alınyazın dolambacdır, ay yazıq,
Doğma ata, qardaşından yapyanıq,
Sәni bizә yetiribdir ayrılıq,
Belә qorxmaz, gözәl kölә olarmı".

***

Aylar ilә şah tutulu dolandı,
Yersiz sevgi iki bükәr şahı da,
Sevgisinә qismar oldu şahlıqı,
Yersiz sevgi iki bükәr şahı da.

Arvad-uşaq danlağı da bu yandan,
Şah sarsıldı bu yola üz qoyandan,
Qızbax hara, şahlıq adı hayanda,
Yersiz sevgi iki bükәr şahı da.

Ağsaqqallar çox düşündü, daşındı,
Yozmaçılar çәtin işә qurşandı,
Şah arvadı şaha qarşı tuşlandı,
Yersiz sevgi iki bükәr şahı da.

***

O il daşdı boğazacan Nil çayı,
Quraqlıqdan sonra yağış, sel olar,
Çox kәndlәri öz altına aldı sel,
Quraqlıqdan sonra yağış, sel olar.

Sel ağzına aldı böyük şәhәri,-
O dağıtdı evi, damı, çәpәri,
El gözündә düşdü şahın dәyәri,
Quraqlıqdan sonra yağış, sel olar.

Yağış dayan, selin köpü alınsın,
Bulud çәkil, günәş çaya calansın,
Qızlar gәlsin, çay başına dolansın,
Quraqlıqdan sonra yağış, sel olar.

***

Ağsaqqallar yığıldılar, dedilәr,
Çay daşanda yeni kәsi* istәyir.
Ән gözәl qız, ән güclü qız seçilsin,

Çay daşanda yeni kəsi istəyir.

Biri dedi, gözəl qadın nə gərək,
Bəri başdan gedək çaya at kəsək,
Belə etsək, çay köpünü kəsəcək,
Çay daşanda yeni kəsi istəyir.

At kəsildi, ancaq sel-su yatmadı,
Bu, tanrının qulağına çatmadı,
Yalvarışlar buludlara batmadı,
Çay daşanda yeni kəsi istəyir.

***

Gəlib yenə ağsaqqallar dedilər,
Sel-su tutur, əlibərki, qısmırı,
Sel ölkədən gözəl bir qız istəyir,
Sel-su tutur əlibərki, qısmırı.

Bu ölkədə ən gözəl qız Nilindir,
Ən gözəl qız bu sel-suya gəlindir,
Mən bilirəm ən gözəl qız kimindir,
Sel-su tutur əlibərki, qısmırı.

-Ən gözəli, ən qorxmazı Qızbaxdır,
Yox, o bizə bir ildir ki, qonaqdır,
-Qonaq deyil, bu ölkəyə dayaqdır,
Sel-su tutur əlibərki, qısmırı.

**Qurban*

***

Ağsaqqallar dedi, Qızbax yaxşıdır,
Hamı sevir, güclü, qorxmaz gözəli.
Şah arvadı təkcə ona qarşıdır,
Hamı sevir güclü, qorxmaz Qızbaxı.

Bu ölkədə ən gözəl qız Nilindir,
Ən gözəl qız bu sel-suya gəlindir,
Mən bilirəm ən gözəl qız kimindir,
Hamı sevir, güclü, qorxmaz Qızbaxı.

-Çay da sevir gözəlliyi, görmüşəm,
Neçə qızı çaya kəsi vermişəm,
Arxasınca özüm çaya girmişəm,
Hamı sevir güclü, qorxmaz Qızbaxı.

***

Nilə verək çayın köpü azalsın,
Gözəlliyi sevir sel-su tanrısı.
Başevdə də dedi-qodu azalar,
Gözəlliyi sevir sel-su tanrısı.

Həm də şahı sarsıdarıq bu sayaq,
Uzaqlaşsın qoy bu evdən bu Qızbax,
Bu kəsiylə şah boynuna ip ataq,
Gözəlliyi sevir sel-su tanrısı.

Acıqlansa bizə qarşı şah necə,
Arvadına bunu deyək gizlicə,
O sevinər bunu bizdən bilincə
Gözəlliyi sevir sel-su tanrısı.

***

Şah eşitdi bunu, bütün karıxdı,
Gözəlliyin ilkin əri ölümdür.
Kim qıyacaq bunca gözəl Qızbaxa,
Gözəlliyin ilkin əri ölümdür.

"Burda qancıl əli vardır, sezmişəm,
Bu ölkədə bu işlərdən bezmişəm,
Mən əlimi bu Başevdən üzmüşəm
Gözəlliyin ilkin əri ölümdür".

"Sənsiz necə dözəcəyəm, gözəlim,
Ey qoçaq qız, ey günəşin bənzəri,
Ürəyimdə sənin sevgin közərir,
Gözəlliyin ilkin əri ölümdür".

***

Bəzəkçilər qaş-gözünü bəzədi,
Bəzək-düzək naz artırar qadına.
Gözəl olsun gərək kəsi qadınlar,
Bəzək-düzək naz artırar qadına".

Nə edəsən burda ölçü beləydi,
Qız toyundan qabaq gərək öləydi,
Yerə-göyə gərək yatım gələydi,
Bəzək-düzək naz artırar qadına.

Tanrı, Qızbax bu ölkənin varıdır,
Həm gözəldir, həm də könlü durudur,
Döyüş gücü bir toplumla yarıdır,
Bəzək-düzək naz artırar qadına.

Ölümə nişanlı qız söyləncі

Qızbax gəlin paltarını geyindi,
Qız durudur, çay suları bulanıq.
Qoy durulsun, köpü yatsın suların,
Qız durudur, çay suları bulanıq.

Şah arvadı sevinirdi özündə,
Bir üstünlük parlayırdı gözündə,
Öc yanğıyla boğuşurdu üzündə,
Qız durudur, çay suları bulanıq.

Hamı yanıb yaxılırdı bu işdən,
Başevdəki bu dolambac gedişdən,
Ağlayırdı bulud bu son görüşdə,
Qız durudur, çay suları bulanıq.

***

Çaya yaxın gələmmədi bir adam,
Sel özünə çəkir ona baxanı,
Hamı gəldi son görüşə baxmağa,
Sel özünə çəkir ona baxanı.

Gəlib Qızbax çayla durdu üz-üzə,
Bənzəyirdi çay köpürən dənizə,
Bu dalğalar çapışına kim dözər,
Sel özünə çəkir ona baxanı.

Qızbax döndü dağ yerinin yelinə,
O bir söz də gətirmədi dilinə,
Quştək uçub qondu çayın belinə,
Sel özünə çəkir ona baxanı.

***

-Dəli çayım, al qoynuna Qızbaxı,
İpə-sapa gətirəndir gözəllik.
Gözlə incə köksü daşa dəyməsin,

İpə-sapa gətirəndir gözəllik.

Alıb qızı ilan kimi çay axdı,
Gözəlliyi görüb sellər karıxdı,
O açığı, tez-tovluğu buraxdı,
İpə-sapa gətirəndir gözəllik.

Tanrı çəkdi sanki selin ipini,
Aldı dağ-dağ dalğaların köpünü,
Batıb gördü qız sel-suyun dibini,
İpə-sapa gətirəndir gözəllik.

***

Doğma çayım, yavaş-yavaş en, kiri,
Heç bir yerdə dəyəri yox acığın.
Doğma çayım, yatım göstər, yat yerə,
Heç bir yerdə dəyəri yox acığın.

Böyük tanrı, gur yağışı dayandır,
Qızbax bala al qanına boyandı,
Bu el üçün sel-sularda o, yandı,
Heç bir yerdə dəyəri yox acığın.

Qara bulud, bizdən sənə yalvarış,
Evimizə su dırmaşıb bir qarış,
Sənə min yol baş əyirik ağ yağış,
Heç bir yerdə dəyəri yox acığın.

***

Axşamüstü çay çəkildi yerinə,
Hər daşmağın düşməyi var ölçüdə.
Qıjıltıdan çayda heç nə qalmadı,
Hər daşmağın düşməyi var ölçüdə.

Daşlar çayda üzə çıxdı apaydın,
Tapılmadı su gəlini-o qadın,
Ağ buludlar, siz dənizi arayın,
Hər daşmağın düşməyi var ölçüdə.

Gözəl Qızbax uçub getdi haraya,
Döndü elin ürəyində yaraya,
Saçlarını çayda daşlar darayar,
Hər daşmağın düşməyi var ölçüdə.

***

Suqıraqda* şah çox gəzdi Qızbaxı,
Ayrılıqda sevgi beşqat güclənir.
Hər şey vardı bir gəlindən savayı,
Ayrılıqda sevgi beş qat güclənir.

-Gözəl Qızbax, sən Adanı baqışla,
Sən çarpışdın, sellə, suyla, yağışla,
Harda olsan bu ölkəni qarğışla,
Ayrılıqda sevgi beşqat güclənir.

Gözəl Qızbax, görüb sevdim səni mən,
Alammadım səni sel-su əlindən,
Mən küsmüşəm daha şahlıq yerimdən,
Ayrılıqda sevgi beş qat güclənir.

***

-Gözəl Qızbax, gəzib səni taparam,
Dəli sular caynağından qaparam,
Sənsiz olsam varlığımdan saparam,
Ayrılıqda sevgi beşqat güclənir.

Sahil

Anam, bacım, gülüm, sevgim, istəyim,
Mənim qılınc, qalxan tutan biləyim,
Sən hardasan, səni istər ürəyim,
Ayrılıqda sevgi beşqat güclənir.

Tapım bircə muncuq boyunbağından,
Çox azalar onda sevgi dağımdan,
O muncuğu əkim sevgi bağımda,
Ayrılıqda sevgi beşqat güclənir.

***

Şah neçə gün suqıraqda dolaşdı,
Gah Qızbaxı, gah tanrını səslədi.
Başev susdu, düşüncəyə büründü,
Gah Qızbaxı, gah tanrını səslədi.

Suqıraqda şah daşlara sarıldı,
Tanrı baxdı, ona könlü qırıldı,
Çayda sular dalğa-dalğa yarıldı,
Gah Qızbaxı, gah tanrını səslədi.

Gözəl Qızbax, suları yar, çıx üzə,
Gəl, mənimlə, gülüm, dayan üz-üzə,
Ya da apar sən məni də dənizə,
Gah Qızbaxı, gah tanrını səslədi.

***

Bir gün Qızbax gəlib çıxdı bu yerə,
Şah Qızbaxı gözlərindən tanıdı.
O diz çökdü sevgisinin önündə,
Şah Qızbaxı gözlərindən tanıdı.

Cır-cındırın içindəydi gözəl qız,
Yarğanlarda yaşamışdı o yalqız,
Bir ay idi yol gəlirdi ac-susuz,
Şah Qızbaxı gözlərindən tanıdı.

-Böyük tanrı səni mənə yetirdi,
Səni tapdım, mən özümü itirdim,
Mən ölkədə Qızbax gülü bitirdim,
Şah Qızbaxı gözlərindən tanıdı.

***

Şah Qızbaxla gəlib çıxdı Başevə,
Ölkə bütün gül-çiçəyə büründü.
Yeddi geçə şah Qizbaxa toy etdi,
Ölkə bütün gül-çiçəyə büründü.

Şah şahlığı bağışladı Qızbaxa,
Hamı durdu qabağında ayağa,
Gözəl Qızbax döndü böyük dayağa,
Ölkə bütün gül-çiçəyə büründü.

Qızbax kəsi verilsə də sellərə,
Çay qaytardı el qızını ellərə.
Gözəl Qızbax adı düşdü dillərə,
Ölkə bütün gül-çiçəyə büründü.

***

Sonra yer-yer danışdılar, dedilər,
Tanrı özü onu sudan alıbdır.
Bir kötükdən yapışaraq üzüb qız,
Tanrı özü onu sudan alıbdır.

Üzüb-üzüb dənizlərə çatıb o,
Sonra dərin löhmələrə batıb o.
Bir ay suda bir kötükdən tutub o,
Tanrı özü onu sudan alıbdır.

Gözəl Qızbax şah da olsa ölkəyə,
Döndü əri qabağında kölgəyə,
Qız döyüşdə, ər sevgidə bərkiyər,
Tanrı özü onu sudan alıbdır.

***

Sonra Adan kəbinlədi Qızbaxı,
Qızbax özü başçı oldu Başevdə.
Yeddi gecə, yeddi gündüz toy oldu,
Qızbax özü başçı oldu Başevdə.

Soraq getdi çatdı Turər qardaşa,
Adan çıxdı qabağına birbaşa,
Qızbax şahı bəzədilər daş-qaşa,
Qızbax özü başçı oldu Başevdə.

İki ölkə qardaşlaşıb bir oldu,
Gen düzlərdə yersizlərə yer oldu.
Əkbitənin saxlancında var oldu,
Qızbax özü başçı oldu Başevdə.

***

Qız ər olur, oğlanlarsa qız olmur,
Qızı Tanrı yaxın bilir özünə.
Qız atadır, qız anadır, qız qardaş,
Qızı Tanrı yaxın bilir özünə.

Ata yoxsa, ata olur gəlindən.
Oğlanlaşır ayrı düşsə elindən,
Hər iş gəlir qızın incə əlindən,
Qızı Tanrı yaxın bilir özünə.

O Tanrıdır gəlib yerə qız üzdə,
Qurulubdur görgör özü qız üstə.
Lap deyərdim tanrılıqdır o bizdə,
Qızı Tanrı yaxın bilir özünə.

***

Qızın gözü dərin-dərin güzgüdür,
Sevin onu, anaları qoruyun.
Göydə Tanrı, yerdə onun kölgəsi
Sevin onu, anaları qoruyun.

O çağırır bizi uca dirriyə,
O aparır bizi dəmir birliyə.
O ad qoyur qadınlığa, ərliyə,
Sevin onu, anaları qoruyun.

Tanrı olur oğlan qızı alanda,
Ucalaşır qıza vurğun olanda.
Tanrılaşın ana-bacı yolunda,
Sevin onu, anaları qoruyun.

Ana söyləncі

Görən harda qaldı Gücər,
İki oğul qoydu getdi.
Biri Daşar, biri Coşar
İki oğul qoyub getdi.

Qayaquşu gəzə-gəzə,
Gedib çıxdı Qobudüzə.
Hər ağrıya, günə dözən
İki oğul qoyub getdi.

Çovğun keçdi Arıx qaldı,
Uşaqlara könül saldı.
Gücər ata itkin oldu,
İki oğul qoyub getdi.

***

Qızay gözəl bir qız idi,
Yazıq olur gözəl qızlar.
Gözlər mavi dəniz idi,
Yazıq olur gözəl qızlar.

Baxıb gendən yazıq-yazıq,
Bir yoldaykən yoldan azıb,
İki qardaş sevdi qızı.
Yazıq olur gözəl qızlar.

İki qardaş nə biləydi,
Necə geri çəkiləydi,
Ya qalaydı, ya öləydi,
Yazıq olur gözəl qızlar.

***

Ana bunu bilmiş idi,
Şaman gilə gəlmiş idi,
Üzü-gözü solmuş idi,
Ayrı düşdü iki qardaş.

Hərə bir söz danışırdı,
Bu sevgiyə qarışırdı,
Küsüb tez-tez barışırdı,
Ayrı düşdü iki qardaş.

İkisi də ərən idi,
Qıza ürək verən idi,
Gələcəyi görən idi,
Ayrı düşdü iki qardaş.

***

Çəkimliydi qıyıq gözlər,
İki qardaş vurulmuşdu.
Bal dadırdı incə sözlər,
İki qardaş vurulmuşdu.

Qız onları saymayırdı,
Yaxınına qoymayırdı,
Hər bir sözə uymayırdı,
İki qardaş vurulmuşdu.

Yox, Qızayda duruş vardı,
Yoxsa ərlər vuruşardı,
Qan sevgiyə qarışardı,
Vurulmuşdu iki qardaş.

***

Qızay deyib qardaşlara,
Aranıza girə bilməm,
İkiniz də iyidsiniz,
Aranıza girə bilməm.

Alınyolum uzağadır,
Uzaq-uzaq oylağadır,
Qoşa sevgi qadağadır,
Aranıza girə bilməm.

Şaman deyir, get buradan,
Burda qan var, çıx aradan,
Desin özü qoy yaradan,
Aranıza girə bilməm.

***

Durudaşlar diyarında
Ayrı düşdü iki qardaş.
Biri Daşar, biri Coşar,
Ayrı düşdü iki qardaş.

Biri getdi Günbatana,.
Biri getdi Gündoğana,
Çox uzağa, çox yaxına,
Ayrı düşdü iki qardaş.

Qız deyirdi sevgi ötsün,
İki qardaş burdan getsin,
Bunca hər şey ötüb bitsin,
Ayrı düşdü iki qardaş.

***

Bunu Şaman danışırdı,
Coşar yaman qorxmaz idi.
Buzlaqlara doğru getdi,
Coşar yaman qorxmaz idi.

Ağac üstə sürüş-sürüş,
Buza, qara doğru yürüş,
Şaxtalarda qat-qat duruş,
Coşar yaman qorxmaz idi.

Suboğazı, enli, buzlaq,
Donur əl-üz, burun, dodaq,
Yollar sonsuz, yollar uzaq,
Coşar yaman qorxmaz idi.

***

Gedərgəlməz bir ölüm var
Kölgəsizlər diyarında.
Kölgəsini görən yoxdur
Kölgəsizlər diyarında.

Qayıtmayıb gedən hələ,
Qatışıbdır qara, yelə,
Dünən elə, bu gün belə
Kölgəsizlər diyarında.

Coşar getdi, döndü qara,
Yağdı bizim bu dağlara,
Hara getdin, oğul, hara,
Kölgəsizlər diyarında.

***

Hər gün gəlir yuxuma o,
Xizək deyir, yemək deyir.

Ay boydaca buza dönüb
Xizək deyir, yemək deyir.

Deyir bura ordan yaxşı,
Burda yoxdur başçı başı,
Nə qumu var, nə də daşı,
Xizək deyir, yemək deyir.

Adam var ki, üç mən boyda
Yaşayırlar buz dolayda,
Günəş yoxdur qışda, yayda,
Xizək deyir, yemək deyir.

***

Aylar keçdi, illər ötdü
Tutqun gəzdi gözəl Qızay.
İstəyəni o gizlətdi,
Tutqun gəzdi gözəl Qızay.

Tək dolaşdı dağı-daşı,
Çatıq qaldı çatma qaşı,
Öz özüylə tək dolaşıb
Tutqun gəzdi gözəl Qızay.

Kim nə dedi, dəydi ona,
Qaldı düzdə yana-yana,
Takımından ayrı sona
Tutqun gəzdi gözəl Qızay.

***

Biri gəldi lap uzaqdan
Buz bağlayıb pal-paltarı.
Ağ ayıdır, ya adamdır,
Buz bağlayıb pal-paltarı.

Saç-saqqalı buzdan biz-biz,
O yıxılıb qalıb heysiz,
Diş qıçılı, ağız dilsiz,
Buz bağlayıb pal-paltarı.

Şaman deyir, bu öləcək,
Sonra qara yel gələcək,
Qalsa günümüz güləcək,
Buz bağlayıb pal-paltarı.

***

Onu alıb ovuşdurdu
Gözü yaşlı Arıx ana.
Dedi, oğlum elçisidir,
Gözü yaşlı Arıx ana.

Arıx nəsə anmış idi,
Onu elçi sanmış idi,
Ürəyinə dammış idi,
Gözü yaşlı Arıx ana.

Od qaladı, övkələdi,
Evi ona kürk elədi,
Çörək yapdı, kökələdi,
Gözü yaşlı Arıx ana.

***

Göz açanda dilə gəldi
Yastı-yastı danışdı o.

Dedi, Coşar göndəribdir,
Yastı-yastı danışdı o.

Coşar bizdə düşük yatır,
Deyir günüm sona çatıb,
Deyir mənə ocaq çatın,
Yastı-yastı danışdı o.

Ocaq olsa ölmərəm mən,
Ölüm nədir bilmərəm mən,
Belə heyə gəlmərəm mən
Yastı-yastı danışdı o.

***

Coşar dedi, elim-obam,
Mənə ölməz od göndərin.
Sönməz odun odunundan
Mənə ölməz od göndərin.

Burda gün yox, günəş yoxdur,
Buzlar gözə iti oxdur,
Yerin üstü ağappaqdır,
Mənə ölməz od göndərin.

Qoymayın ki burda sönüm,
Qar üstündə buza dönüm,
Ay günəşli elim-günüm,
Mənə ölməz od göndərin.

***

Ana getdi meşələrə,
Odu sönməz odun hanı?
Coşar balam gedir əldən
Odu sönməz odun hanı?

Elçi dedi, mən də gəlim,
Gözəl yeri var bu elin,
Yaraşıqlım, yaxın dillim,
Odu sönməz odun hanı?

Bir tapdılar, bir yığdılar,
Şələləyib bərk sıxdılar,
Yol azdılar, karıxdılar,
Odu sönməz odun hanı?

***

Ana dedi, mən gedirəm,
Coşar balam darda qalıb.
Od qaladı, ocaq çatdı
Coşar balam darda qalıb.

Qoydu odu xizək üstə,
"Maralları bura səslə.
"Arıx, getmə, yaşı gözlə,
Coşar balam darda qalıb.

Elçi, Arıx yola düşdü,
Bu nə qardır, bu nə qışdır?
Xizəyə on maral qoşdu,
Coşar balam darda qalıb.

***

Şaman gəldi yolu kəsdi,
-Getmə, ana yol ağırdır.
Gücərdən tək sən qalmısan,

Getmə, ana, yol ağırdır.

Tanrı yeri-göyü örtüb,
Buludları söküb, yırtıb,
Soyuq artıb, şaxta artıb,
Getmə, ana, yol ağırdır.

Gedib ora ocaq çatmaz,
Maralların yolu yortmaz,
Od bu sayaq qalıb artmaz,
Getmə, ana, yol ağırdır.

***

-Şaman, mənə uğur söylə,
Od-ocağım saxlar məni.
Bəbəyimdə gizlədərəm
Od-ocağım saxlar məni.

Oğul yolu ağır olsa,
Ürəyimə şaxta dolsa,
Günlərimdən bir gün qalsa,
Od-ocağım saxlar məni,

Baş əyirəm sənə, atam,
Ana gücüm yola çatar,
Od-ocağı darta-darta
Od-ocağım saxlar məni.

***

Şaman dedi, getmə, ana,
Dedi gərək gedim, oğul.
Buzlaq dedi, getmə, ana,
Dedi, gərək gedim bala.

Bulud dedi, getmə, ana,
Şaxta dedi, getmə, ana,
Boran dedi, getmə, ana,
Dedi, gərək gedim, bala.

Tanrı baxdı buza, qara,
Dağ ürəyi düşdü dara,
Tanrı dedi getmə, ana,
Dedi, gərək, gedim, bala.

***

Arıx ana qar götürdü
- Ovuşdurram qarla onu.
Bizim-yurdun qarı isti
Ovuşdurram qarla onu.

Bir az qara durna yağı,
Bir ağ quru qazayağı,
Övkələrəm un sayağı
Ovuşdurram ğarla onu.

Çatdır məni qıvraq maral,
Çap get uzaq yolu azalt,
Qucağımda istidir qar,
Ovuşdurram qarla onu.

Qızay söyləncі

Xizək üstə alovlanıb,
Tüstülənir gedən ocaq,

Elçi ipi səsləndirir,
Tüstülənir gedən ocaq.

Ayı kürkü, maral kürkü,
Buynuzlular kimdən ürkür,
Elçi bir az iti sürki,
Tüstülənir gedən ocaq.

O qabaqda gedən kimdir,
O bir qızdır, ya gəlindir,
Elçi, saxla, onu dindir,
Tüstülənir gedən ocaq.

***

- Gedərgəlməz yolu üstə
Bu kim ola, kim olmaya.
Gedir yoxa - bilə-bilə,
Bu kim ola, kim olmaya.

Qadan alım, hara belə,
Onu ana tutur dilə.
- Qayıt bala, düşmə çölə,
Bu kim ola, kim olmaya.

- Birdən bu qız Qızay olar,
Qaçıb evdən çıxıb yola.
Qadan alım, dayan, bala
Bu kim ola, kim olmaya.

***

- Mən Qızayam baş götürüb
Gedirəm mən Arıx ana.
İstəklimin arxasınca,
Gedirəm mən Arıx ana.

İki qardaş sevdi məni,
De, hansını mən bəyənim.
Tanrı seçsin mən deyəni
Gedirəm mən Arıx ana.

Coşar gedib dara düşüb,
Buza düşüb, qara düşüb.
Qız könlümə yara düşüb,
Gedirəm mən Arıx ana.

***

- Yol ağırdır, getmə, qızım,
Yox, gedirəm mən də ana.
- Əynin-başın çox yüngüldür,
- Yox, gedirəm mən də ana.

- Qardan paltar götürərəm,
Gedib onu gətirərəm.
Qızım sənə yetirərəm,
- Yox, gedirəm Arıx ana.

Belə getsə donacaqsan,
Öz-özünə yanacaqsan,
Bu sözümü anacaqsan,
- Yox, gedirəm Arıx ana.

***

- Getməliyəm, görməliyəm,
Ürəyimdə sözüm vardır.
Gedib ona deməliyəm,
Ürəyimdə sözüm vardır.

Geyim şaxta bələyimi,
Yarım buzlaq küləyini,
Verim ona ürəyimi,
Ürəyimdə sözüm vardır.

Gücdür qıçım yeriyəcək,
Buzlar qat-qat əriyəcək,
Sevgim qarı kürüyəcək,
Ürəyimdə sözüm vardır.

***

Arıx ana "sağ ol" dedi,
Onu aldı öz yanına.
Qıza baxdı göz yaşında,
Onu aldı öz yanına.

- Arxasınca belə qızın
Sürünərəm dizin-dizin.
Ürəyimiz birdi bizim,
Onu aldı öz yanına.

Ürəyinə kəsi ollam,
Elçilərəm, səni allam,
Yerinizi qoşa sallam,
Onu aldı öz yanına.

***

Ancaq yollar uzaq oldu,
Qar, buz, külək kəsdi yolu.
Marallardan qaldı beşi,
Qar, buz, külək kəsdi yolu.

Qar kişnədi, buz mələdi,
"Qızay odu sən pilə bir".
O yellədi, bu yellədi,
Qar, buz, külək kəsdi yolu.

- Anam, bacım, ərim, varım,
Yer-yurdumun maralları.
Yol olubmu görən yarı,
Qar, buz, külək kəsdi yolu.

***

Qar şəpəsi, buz yarğanı,
Beş gün belə yol getdilər.
Elçi dedi yol yarıdır,
Beş gün belə yol getdilər.

Qızay odu piləyirdi,
Şaxta ölüm söyləyirdi,
Arıx dözüm diləyirdi,
Beş gün belə yol getdilər.

Ağız, burun, ayaq donuq,
Yemək, içmək daşa dönüb.
Od gah yanır, gah da sönür,
Beş gün belə yol getdilər.

***

Sönür daha yavaş-yavaş,
Sönməz odun odunları.
Pilə, pilə qoy sönməsin,

Ölməz odun odunları.

Maralların biri sağdır,
Yol qurtarmır, çox uzaqdır.
Xizək üstə buz qalaqdır,
Ölməz odun odunları.

-Saxla odu, ulu ocaq,
Coşargilə gedib çataq.
Buz bağlayıb qalaq-qalaq
Ölməz odun odunları.

***

- Tüstülənib dirriyə dön,
Saxla bizi, ocaq, sönmə.
Buzlaqlara od aparaq,
Saxla bizi, ocaq, sönmə.

Sən günəşin balasısan,
Qanımızın damlasısan,
Ellə birgə qalasısan,
Saxla bizi, ocaq, sönmə.

Ancaq közlər bir-bir sönür,
Buza dönür, külə dönür,
Yoxsa çatıb daha sonum,
Saxla bizi, ocaq, sönmə.

***

Boran vurdu, xizək aşdı,
Qızay qaldı, bir də ana.
Elçi, maral, xizək hanı,
Qızay qaldı, bir də ana.

Ah, bu Coşar harda itdi,
Od qaraldı, ocaq bitdi,
Uça-uça hara getdi,
Qızay qaldı, bir də ana.

İkisini aldı külək,
Bir çalaya atdı tək, tək,
Buzdan yorğan, qardan bələk,
Qızay qaldı, bir də ana.

***

Burda neçə qar adamı,
Gəlib tapdı qonaqları.
Ağ kürkləri qalın idi,
Gəlib tapdı qonaqları.

Biri ölü, biri diri,
Üstlərində nazik dəri,
Neçə adam gəlib bəri
Gəlib tapdı qonaqları.

Coşar bildi, ürəkləndi,
Qalxıb yerdə dirsəkləndi,
Qar gözündə çiçəkləndi,
Gəlib tapdı qonaqları.

***

Yetişəndə yol başına
Arıx ana ölmüş idi.
Nə od vardı, nə də ocaq,
Arıx ana ölmüş idi.

Ancaq əli isti idi,
Ovcu dolu tüstü idi.
Yanan dəri üstü idi
Arıx ana ölmüş idi.

Od əlinin ovuğunda,
Əl gizlənib qoltuğunda,
Od qalıbdır odluğunda,
Arıx ana ölmüş idi.

***

Çox ovdular döş-başını
Dirilmədi Arıx ana.
Ovcu içi yanmış idi
Dirilmədi Arıx ana.

Köz ovcunda sağ qalmışdı,
Bir az odu azalmışdı,
Əlsə yanıb qaralmışdı,
Dirilmədi Arıx ana.

Ölümünü düz saydılar,
Sevənləri tək qoydular,
Qazma-qazma od yaydılar
Dirilmədi Arıx ana.

***

Ocaq yandı, od qalandı,
Od ananın sonevində.
Toy tutuldu Çoşar üçün
Od ananın sonevində.

Qızay Coşar əl tutdular,
Keçmişləri unutdular,
Dil, dodağa bal qatdılar,
Od ananın sonevində.

Başlanğıcdan el belədi,
Görün sevgi nə elədi,
Şaman gəldi, söz söylədi,
Od ananın sonevində.

IV QAPI

Turla bölgəmicin görüş söyləncisi

Tur bacısı Baxa qonaq gedirdi,
Bacı-qardaş ayrı olsa, vay olar.
On at yükü qızıl, gümüş bağışla,
Bacı-qardaş ayrı olsa, vay olar.

Tur deyirdi: "Qızağ, məni sındırıb,
Qocaikən ürəyimi yandırıb.
Ağ başımı əyib yerə endirib,
Bacı-qardaş ayrı olsa, vay olar.

Baxı görsəm unudaram özümü,
Bacı deyib boşaldaram gözümü.
Çatdıraram ona ürək sözümü,
Bacı-qardaş ayrı olsa, vay olar".

Tur deyirdi: "Gücər atam itəndən,
Bu itgidən neçə yüz il keçəndən,
Duru ana son evinə gedəndən